

Lodewijk van Deyssel en het Rolducse noten-systeem.

In de Kleine Republiek zijn veel situaties beschreven waar sprake is van ernstige ongeregelheden en allerlei inbreuken tegen het reglement. Nu is het niet zo dat alle ongeregelheden opgenomen werden in de lijst met *bonnes notes perdues*, de meeste noten hebben geen betrekking op ernstig kwaad.

Van Deyssel die op Rolduc verbleef van 1875 – 1878 schrijft daarover¹: *“Telkens aan tafel ging het schelletje van den directeur en werd er een straf uitgesproken, met natuurlijk vol-uit al de namen van de schuldigen, en men hoorde aan de fluisterende en stiekem grom-lachende getafelten uit den directeursmond jongens noemen, die voor het eerst iets ergs gedaan hadden en vroeger nooit zoo stout waren geweest. Dan waren er die heimelijk gerookt hadden op een plaats waar zij niet komen mochten, dan weer, die naar de toren waren gegaan, of die waren gaan ronddolen in de studietijd, allemaal dingen, die zwaar gestraft werden. En er werd van nog veel erger dingen gesproken: een heel gezelschap, dat geregeld aan bijzondere-vriendschap² deed, vijf, zes groote jongens, die allemaal hun kleintje hadden en die op bepaalde tijden, gedurende de avondstudie of in den avondspeeltijd, samen kwamen in de piano-zaaltjes om daar te vrijen. Maar als zo iets ontdekt werd, werd het niet afgekondigd aan tafel, maar stil gehouden en de ergsten werden weggejaagd.”*

Toch vindt men in de lijsten vaak noten die betrekking hebben op het verblijven op ongeoorloofde tijden in de piano-hokjes of in klassen. Men moest steeds zichtbaar zijn voor het controlerend systeem en zich visueel onttrekken aan het

---

¹ De Kleine Republiek, p. 340.

² Het is bekend dat Karel hiermee ook te maken heeft gehad. Men leze de Kleine Republiek, het laatste gedeelte.

toezicht werd niet geduld. Ook tijdens het wandelen wordt niet geduld dat men zich afzondert. Bij elkaar zijn op het chambrette is ook uit den boze.

De noten in de lijsten zijn vaak vrij onschuldig, maar er zijn ook ernstige pesterijen gebeurt. Van Deyssel schrijft over zo'n gebeurtenis tijdens een wandeling³: *“Een jongen, mager en lang van te erge groeying, flardig-vlossig met ongekamd haar en een teriggezicht, stond tusschen zijn lagere en breedere vriendjes, alle Belgen, die hem schopten en sloegen, hun vuisten tegen zijn gezicht, hun voeten tegen zijn knieën in pompen en trappen. Dat deden zijn om hem uit hun kompanjie⁴ te zetten. Zij wilden niets meer met hem te maken hebben en traptten hem weg, na hem veertien dagen lang half lang gesard te hebben. Hij huilde in angst-lachjes en weerde af met armkrommingen, die hun zijn ellebogen voorhielden. Hij kromde zijn tengere beenen om de schoppen niet tegen zijn schenen maar tegen zijn zolen te krijgen. De jongens van achteren, kleineren, hitsten op: toe, sla dan trug, lammeling, verweer je dan, suffert. Allen in heet sargenot, glommen koortsig van genoeg en ....”*.

Van Deyssel heeft zelf ook met stiekeme pesterijen te maken gehad. Hij is een keer door een grotere jongen ongewild meegenomen naar de *donkere gang*⁵, waar ze alleen waren; de grote jongen bracht hem het 'toppen' bij op een gemene manier. 'Toppen' is het slaan op elkaars vinger-toppen wat best pijn kan doen als men ze niet behendig terugtrekt. Karel werd ertoe gedwongen, had er geen zin en en verloor tot huilens toe. De grote jongen kneep Karel ook gemeen in de neus en waste hem de oren; dat wil zeggen, hij wreef de oren als op- en afrollende stukjes stopverf. Tenslotte gaf de grote jongen Karel een stomp in zijn maag en liet hem toen gaan⁶. Het voorval is mede op aandringen van zijn compagnie-vrienden gemeld aan de surveillerende prefect en de boosdoener, blijkbaar een baron met de naam von Kretsch, kreeg een vermaning. Uit de context van de tekst⁷ is af te leiden dat dit soort geniepige pesterijen veelvuldig voorkwamen; men besluit immers de directeur er niet mee te belasten maar de prefect.

---

³ De Kleine Republiek, p. 79.

⁴ Een compagnie is een vast groepje leerlingen, vijf of zes, waartoe je behoorde. Op die manier was integratie in het systeem beter mogelijk.

⁵ Een gang in de oostvleugel die vertrek bij de studiezaal en richting noorden loopt naar 'klein rolduc'. Een gedeelte bestaat nog, bij de huidige foyer.

⁶ De Kleine Republiek, pp. 67,68.

⁷ De Kleine Republiek, p. 69.

Karel zelf heeft allerlei kattekwaad uitgehaald tijdens zijn Rolducse periode: onder andere heeft hij herhaaldelijk de sleutels weggenomen van de slachterij, van de brouwerij, van de slaapzalen etc. Terwijl hij 12 sleutels had en ging begrijpen dat men er achter ging komen, heeft hij ze in de toiletten geworpen. Ook is hij herhaaldelijk uit het 'gesticht' weggelopen naar Herzogenrath om daar chocolade te gaan kopen⁸.

Maar de meest spectaculaire schavuitenstreek is wel dat hij op de terugtocht van de wandeltocht naar de kapel van Schaesberg, temidden van de jongens voor en achter hem zijn kleine behoefte heeft gedaan in een hoed. De leerlingen liepen in rijen van vijf zodat er minstens tien leerlingen geconfronteerd werden met deze schaamteloze handelwijze. Een drietal leerlingen hebben hun beklag gedaan bij de directeur; het gevolg was dat Karel kon vertrekken. Het gebeuren was voor de directeur Everts figuurlijk de druppel die de toch al volle emmer deed overlopen⁹.

Hij beschrijft een 'klein compareat' dat hij moest ondergaan op de kamer van directeur Everts, in zijn *Gedenkschriften* als volgt¹⁰:

“Aan de tafel, die met een groen kleed overdekt was, en waarop een groot crucifix stond, hadden plaatsgenomen de Directeur en de professoren van de klas van den deliquent, allen in gewone gewaden, die zij steeds als priesters droegen. Het was het “klein” compareat, daarom was niet de geheele gemeenschap der professoren aanwezig; maar alleen zij, die den jongen mensch, wiens zedelijk gevoel heilzaam beïnvloed moest worden, als eerwaardige groote kameraden en als leeraren het dichtst en het meeste dagelijks omgaven. Hun gezamenlijkheid hier, terwijl men ze anders nooit als aldus een afzonderlijke gemeenschapsgroep vormende bij-een zag, was niet alleen uiterlijk indruk-wekkend, maar zoowel van beteekenis, doordat zij den jongen dwaler bewust deed worden van de bijzondere verhouding in welke hij tot juist alle deze zijne oudere vrienden stond, als ontroerend door de

---

⁸ Harry G.M. Prick, *In de zekerheid van eigen heerlijkheid. Het leven van Lodewijk van Deyssel tot 1890*, Athenaeum-Polak & Van Gennep, Amsterdam, 1997, p. 184.

⁹ Idem, p. 187.

¹⁰ Idem, p.174.

broederlijkheid, die door de nu zoo zeer blijkende onderlinge verhouding van bij de zelfde klasse betrokkenen bestond en nu den jongen man zoo duidelijk voor oogen kwam.

Dan werd het kind, dat nog klein, en alleen daar tegenover stond, van het Kwade, dat hij had gedaan, en van het Goede, dat hij doen kón, gesproken. Het geval werd ontleed in de karakter-beweegkrachten, die er toe hadden geleid. Vragen werden gedaan. Beschouwingen en vermaningen gegeven. Bij het begin en het einde werd gebeden [...] Het kleine concilie van priesters, dat het compareat is, is realistisch-artistiek gezien niets dan een gezelschap van in lange zwarte jassen zittende Limburgsche boerenzoons, die een ondeugenden knaap de les lezen; maar met ethisch-historische menschheidkunde gezien, welven zich onder die kleine gewestelijke gebeurtenis daar de diep ingegraven en ver zich strekkende mijnen der Deugdbegrippen en Deugd-beoefeningsmethoden, met alle grootere en kleinere uitgroeyingen daarvan in het menschheidsverleden.”.

Figuur 1 De kamer van Directeur Corten [1893-1909] en voormalige kamer van Directeur Everts [1868-1893]; vergelijk de schouw met de schouw hierna van kamer van Directeur Everts; zelfde tekening in graniet.

Figuur 2 Directeur Willem Everts [1868-1893] op zijn kamer. Kamer waar Van Deyssel moet zijn geweest voor compareat.